

چکیده

مدیریت فرهنگی قوه قضاییه، باید ابزارهایی داشته باشد که به وسیله آنها به مدیریت راهبردی فرهنگی معماری ساختمان‌های خود بپردازد. شاخص‌های معماری اسلامی ایرانی به عنوان مهم‌ترین بستر فرهنگ می‌تواند یکی از مهم‌ترین این ابزارها تلقی گردد. در این پژوهش به روش کیفی به تبیین مولفه‌های فرهنگی الگوی معماری قضایی ایرانی-اسلامی پرداخته شده و از نظریه داده بنیاد برای کدگذاری داده‌ها و بیان مدل‌های نظریه‌ای بصری، استفاده شده است. پس از بیان مقدمات پیرامون پیوست فرهنگی، معماری ایرانی اسلامی و اشتراکات این مباحث با مفاهیم قضایی، پژوهش با طراحی الگوی کاربردی بر مبنای جهان‌بینی اسلامی و محوریت پیوست فرهنگی کامل می‌شود. سپس طی پرسش‌نامه‌ای نظرات نخبگان مرتبط، درباره عناوین و شاخص‌ها استخراج شد. پس از سنجش روایی و پایایی پاسخ‌ها در نرم افزار آر پروجکت، تحلیل عاملی صورت گرفت. مطابق نتایج تحقیق، عامل‌ها با معیارهای اولیه جهان‌بینی پژوهش انطباق کامل دارند. همچنین معیار عدالت با بیشترین تطبیق و تفکیک نظری، دارای اولین جایگاه اولویت است.

■ واژگان کلیدی

پیوست فرهنگی، معماری قضایی، معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی، داده بنیاد، تحلیل عاملی.

تبیین شاخص‌های پیوست فرهنگی در معماری ساختمان‌های قضایی بر اساس جهان‌بینی اسلامی

فاطمه بهرامی نژاد

دانشجوی دکتری گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد

اسلامی، تهران، ایران

bahraminejad.f@gmail.com

محمد هادی کابلی

استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران

hadikaboli@gmail.com

۱. بیان مسئله

کشور ایران، کشوری اسلامی با فرهنگ کهن ایرانی است، از این رو لازم است به لحاظ شاخص‌های معماری، معماری ایرانی و معماری اسلامی مورد بررسی قرار گیرد. در این پژوهش، الگوهای معماری وابسته به فرهنگ ایران، مطابق شاخص‌های پیوست فرهنگی تعیین شده توسط رهبری و شورای عالی انقلاب و مرتبط با ساختمان‌های قضایی، استخراج گشته است. رابطه معماری ایرانی-اسلامی با مبانی نظری، آیات قرآن، اصول فقهی اسلام، کلام وحی و ... گنجینه‌ای گرانقدر به عنوان راهنما برای معماری و شهرسازی معاصر ایران خواهد بود.

با توجه به مفاهیم و مبانی معماری و شهرسازی اسلامی-ایرانی باید اذعان داشت که اگر بنیاد فرهنگ ایرانی را جهان‌بینی اسلام و رکن رکین آن توحید نامیده شود، حضور و تأثیر آن باید به عنوان هدف و غایت هر فعل و عملی، بالاخص در مسائل انسانی، هنری و معماری مشاهده شود. معماری، یکی از قلمروهایی است که بدون تردید می‌توان از آن به عنوان تجلی جهان‌بینی و باورها و فرهنگ جامعه یاد نمود و به این ترتیب است که نقش معماری در تبیین، احراز، تقویت و نمایش باورها، جهان‌بینی و فرهنگ جامعه و در نتیجه در تجلی هویت و به خصوص هویت معنوی آن و به تبع آن، هویت انسان به عنوان نقشی غیرقابل‌انکار محرز می‌شود. (خسروی، ۱۳۹۱: ۲۰)

از این رو باید برای شناساندن و نمایاندن فرهنگ اصیل ایرانی اسلامی در ساختمان‌هایی با اهمیت بالا و تاثیرگذار در ذهن کاربران مانند ساختمان‌های قضایی و از معماری آنها که مهم‌ترین عامل وابسته به فرهنگ در جهان است استفاده شود، بدین سبب باید ابتدا مبانی صحیح این معماری شامل تعاریف، مبانی نظری، نظرات بزرگان و سپس الگوهای وابسته و مورد استفاده در این نوع معماری مورد بررسی قرار گیرد تا از جمع‌بندی آنها شاخص‌های وابسته به موضوع اصلی پژوهش استخراج شود. (شکل ۱) در اغلب نمونه ساختمان‌های قضایی موجود در کشور، مراتب کمال انسانی نادیده گرفته شده است. کیفیت فضایی بناهای مذکور باید به گونه‌ای باشند که رضایت تمامی آحاد مردم، اعم از مراجعین (وکلا، شاکیان و متهمان)، کارکنان (قضات، کارکنان اداری، خدماتی و ضابطین و ...) و حتی مجرمین تامین گردد، این ارتقاء کیفی فضا خود در بهبود روند

کاری دستگاه قضایی نیز بسیار مؤثر خواهد بود. به همین منظور با دیدن نمونه‌های اخیر امید می‌رود که در نمونه‌های طراحی شده آتی، تمامی کاستی‌ها بر طرف شده و فضاها با توجه به فرهنگ اصیل اسلامی و ایرانی، نیازهای افراد مذکور و با توجه به اصل احترام به کاربران این گونه بناها و رعایت حریم شخصی افراد طراحی گردد، باشد تا بدین سان کیفیت معنوی و مادی فضاهای مذکور ارتقاء یابد و مراتب کمال بشریت در آنها به حد اعلا خود برسد. باید اذعان نمود تاکنون ابزاری فراگیر و دقیق برای تحقق کارکردهای فوق در نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران مخصوصاً در حیطه معماری وجود نداشته و صرفاً ممکن است در موارد و مصادیق خاص و در قالب‌های غیر منسجم و یا حتی ناکارآمد این کارکردها مورد توجه قرار گرفته باشند.

۱۸۹

اهداف اولیه این پژوهش ایجاد فرصتی ارزشمند به منظور جاری ساختن سیاست‌های کلان فرهنگ ایرانی-اسلامی در معماری قضایی و حفظ، تقویت و گسترش ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی در طرح‌های معماری قضایی کشور است. با توجه به جنبه‌های گوناگون این تحقیق، می‌توان ساختمان قضایی را طراحی نمود که موازین ذیل در آن به عنوان پیوست فرهنگی رعایت شده باشد:

الف- معطوف به فرهنگ معماری ایرانی و اسلامی

ب- براساس نیازهای روانی و عملکردی کاربران آن اعم از کارمندان و در راس آنها قضات، مراجعه کنندگان و...

ج- بر اساس معیارهای دستگاه قضایی کشور و استانداردهای جهانی

پژوهش قرار گرفته‌اند. مانند تلاش‌های شورای عالی انقلاب اسلامی در خلق آثاری در زمینه پیوست فرهنگی. همچنین در کشور ایران در حوزه معماری ساختمان‌های قضایی منابع و تحقیقات بسیار اندک است، اگرچه قوه قضائیه کتبی در باره طرح توسعه این مجتمع‌ها منطبق بر دستورالعمل‌ها و چشم‌اندازها به چاپ رسانده است، از جمله می‌توان به کتاب برنامه سوم توسعه قضایی (۱۳۸۹-۱۳۹۳) اشاره نمود، اما در کشورهای دیگر در رابطه با اصول طراحی فضاهای قضایی، فضاهای مورد نیاز و استانداردهای آن منابعی موجود است که از آنها می‌توان در این پژوهش بهره برد. مانند: استانداردهای امنیتی دادگاه‌های ایالت میشیگان و استانداردهای امکانات دادگاه‌های کالیفرنیا^۱. برای تحلیل و بررسی نمونه‌های خارجی ساختمان‌های قضایی در سراسر دنیا نیز می‌توان به کتاب ۳۰ سال طراحی مجتمع قضایی نوشته: چانگ مینگ و مارکوس رینکنسمیر^۲ که شامل نمونه‌های ساختمان‌های قضایی از سراسر دنیا از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۰ است، اشاره نمود. همچنین اثری از مؤلف این مجموعه در رابطه با مطالعه ۵۰ نمونه فضاهای قضایی در سراسر جهان در مجله حقوق دانشگاه تهران مورد مطالعه قرار گرفته است. که نتیجه این تحقیقات در مورد تاثیر روانشناسی محیط‌های قضایی در کتاب «محاط در محیط»^۳ آزاده شاهچراغی نیز چاپ شده است.

در موضوع معماری و فرهنگ اسلامی و ایرانی کتب معتبری در کشور وجود دارد، از جمله نویسندگان آنها می‌توان به استاد پیرنیا، ابوالقاسمی، نصر، اردلان، نقی زاده، نقره کار و نیز برخی کتب انگلیسی^۳ اشاره نمود. در این پژوهش به دلیل بین رشته‌ای بودن و فقدان پیشینه تحقیق مشابه، از تحلیل داده بنیاد و خروجی نظریه بر مبنای داده‌های پژوهش و الگویی نو در مباحث پیوست فرهنگی، قضا و حوزه معماری و شهرسازی استفاده شده است.

1. Court Security Standards Michigan State Court Administrative Office (SCAO Administrative Memorandum 2002-2006
California Trial Court Facilities Standards, Adopted by the Judicial Council effective, April 21, 2006.
2. Chang Ming Yeh, Marcus Reinkensmeyer, Thirty years of courthouse design,
3. Hattstein, Markus- Islam: Art and Architecture.
Arnold Thomas- THE ISLAMIC ART AND ARCHITECTURE
Sim Van der Ryn - Culture, Architecture and Nature

۳. مبانی نظری پژوهش

۳-۱. مبانی معماری اسلامی و ساختار و شاکله آن

شهود عقل در ذات هنر اسلامی نهفته است که متضمن شهود حقایق ازلی و جاودانه می‌باشد و تنها انسان‌ها از این راه به درک نتایج توحید که همان اصل یگانگی خداوند است می‌رسند.

اسلام و بالخصوص و متون اصلی آن، صفات فعل الهی، روش مشی در زمین، مبانی رفتار انسان و ارتباط او با عالم، با انسان‌ها و با طبیعت، ساحت‌های حیات انسان و نیازهای او، غایت و هدف انسان را بیان می‌کند. با بیان و شرح این موضوعات، برای آنها اصولی چون عدالت، توازن، تعاون بر نیکی و تقوا، تبعیت از صراط مستقیم الهی و حق بودن را، به همراه احتراز از ظلم، تجاوز، اسراف، تعاون بر گناه، بطالت، بیهودگی و لغو توصیه می‌کند. (نقی زاده، ۱۳۸۹: ۲۶۶)

هنر اسلامی نه از معنای ظاهری قرآن یا صورت ظاهر آن بلکه از حقیقت آن یعنی ذات باطنی‌اش، ماخوذ است. هنر اسلامی اساساً برگرفته از توحید است؛ یعنی تصدیق به وحدت الهی با تدبیر در آن. (بورکهارت، ۱۳۹۰: ۲۲۲ - ۲۲۴) در معماری اسلامی عواملی وجود دارد که خاصیت فرازمانی و فرامکانی دارند و اشاره به عالم معنا و رمز و راز معنایی دارد که قابل دریافت توسط همه انسان‌ها در همه اعصار و فرهنگ‌ها بوده است. این عوامل و ویژگی‌ها عبارت‌اند از: هدفمندی ساختاری، داشتن سناریو، استقرار مناسب، شأن فضا، کمال‌گرایی، الگوپذیری، رعایت اندازه و تناسبات موزون، قوام یافتگی، رعایت ترجیح و مرجحات، رعایت قناعت و نهایتاً پیوستگی و هماهنگی با طبیعت. (طاهباز، ۱۳۸۳: ۱۰۳)

معماری اسلامی در تمامیت خود به ایجاد فضایی می‌انداخت که به آدمی کمک کند تا کرامت ازلی‌اش را محقق سازد و نظامی بنا می‌نهد که حاکی از تعادل، صلح و سلام است. با توجه به این بی‌درنگ معلوم می‌شود که مقام و موضع معماری در اسلام تا چه حد محوری است. همه معماران مسلمان سعی بر خلق فضایی داشته‌اند که کاملاً متکی به خود بوده و در همه جا و فور کیفیات فضایی را نشان دهد. (بورکهارت، ۱۳۹۰: ۲۱۳-۲۱۴)

از آنجا که هدف نهایی قوه فضاییه برقراری عدالت اسلامی است به نظر می‌رسد این خصیصه جز در خصوصیات مبانی معماری اسلامی در جایی دیگری متصور نیست.

حقیقت هنر اسلامی تجربه‌ای زیباشناختی و غیر شخصی از وحدت و کثرت‌های جهان است که در این تجربه کلیه کثرت‌ها در حوزه نظمی بدیع به وحدت و به آرامش روشن تبدیل می‌شوند. (ره‌نورد، ۱۳۸۹: ۲۳)

هنر و معماری اسلامی، هنری است که محدودیت‌های فرم خارجی را در ریتم‌های نامشخص فرم، فضا یا صدا از بین می‌برد و بدین وسیله روح را برای پذیرش حضور کسی که نه تنها مطلق و کامل است بلکه نامحدود است می‌گشاید. این هنر از حقیقت داخلی قرآن نشئت می‌گیرد که جنبه‌ای کامل و جدائی ناپذیر از وحی و مکاشفه است و نه تنها نقش اساسی در زیباسازی زندگی روزانه بازی می‌کند، بلکه در به یادآوری پروردگار و زیبائی معشوق که روح ما مشتاق آن است نیز نقش اساسی دارد. (ناصر، ۱۹۹۹: ۴۵۸)

تولید هنری در اسلام دو ویژگی اساسی دارد: اولاً از منظر معنوی و اخلاقی، اساساً از پیام قرآنی و از ارزش‌های دینی ماخوذ است. ثانیاً از منظر فنی این هنر بر انتقال قواعد و رویه‌های ثابت از استاد به شاگرد مبتنی است. چنین انتقالی به هیچ وجه مستلزم تکرار راکد طرح‌های اولیه نیست. به عکس در اکثر موارد این انتقال یک منبع الهام ثابت برای هنرمندان و یک نوع ثبات در مرتبه فنی را تضمین کرده که فضای مطلوب برای خلق شاهکارهای بی شمار غیر تکراری، فراهم آورده است. (میکون، ۱۳۹۰: ۱۹۸-۱۹۹)

۳-۲. ارکان معماری اسلامی ایرانی

پیشینه معماری ایران به هزاران سال پیش از میلاد مسیح می‌رسد. از آن زمان تاکنون هنر و معماری ایران پیوسته با توجه به عوامل مختلف از جمله محیطی، فرهنگی و اعتقادی به صورت تکاملی توسعه یافته است. معماری ایرانی در هر عصری بیان‌کننده فرهنگ و تمدن، سنت و هویت دوران شکل‌یابی خود و فرآیندی از ازلیت معنی تا نهایت هندسه و ریاضیات بوده است. این معماری سرشار از مباحث معنوی، عرفانی، هنر، علوم و فنون مختلف می‌باشد و توجه مخصوصی به جنبه‌هایی از قبیل: اقلیم و موقعیت جغرافیایی، مسائل فنی و علمی بنا، استفاده از مصالح بوم‌آورد، منطق، مقیاس انسانی و مسائل درونی و باطنی همچون حرمت، درونگرایی و امنیت داشته است.

معماری پدیده‌ای است بومی، لذا در هر مکانی که زاده شود، نمی‌تواند رنگ و بوی همان عرصه را نداشته باشد؛ معماری غالباً پاسخگوی نیازهای مادی و معنوی متعارف

و رایج در مکان زاده شدنش است و به حرمت‌گذاری بر آداب و رسوم و ارزش‌های بومی متعهد است. (فلامکی، ۱۳۹۴: ۱۰۸)

معماری اسلامی ایران، دوره‌ای پس از ورود اسلام تا اواخر دوره قاجار با تاثیر گرفتن از معماری دوره ساسانی و قبل آن است. این معماری دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است. همچنین این معماری شباهت چشمگیری به مخلوقات طبیعی و جهان هستی دارد، که می‌تواند به بهترین و گویاترین صورت نشان‌دهنده قداست و پیروی از نظام خلقت باشد. (طاهباز، ۱۳۸۳: ۱۰۴) تنوع بناها با عملکردهای مختلف؛ گوناگونی کالبدی و ساختاری، کاربرد انواع پوشش‌های خمیده، حضور گنبد و ایوان در مساجد و شبستان‌ها، خیزش بناها و پوشش‌ها، شروع، رشد و تکامل روش‌های مختلف گنبدسازی، ابداع و کاربرد ارجمند و مقرنس، پیدایش، مصرف و تعالی درخشان آرایگان معماری، نشانه‌هایی از پیشرفت‌های خیره‌کننده معماری این دوران پر بار است. (ابوالقاسمی، ۱۳۸۴: ۷۱-۷۲) ساختار و ایستایی، توافق اقلیمی و استقرار، مسائل فنی و علمی بنا، منطق سالاری، حرمت و محرمیت، یکتاپرستی و پروردگارگرایی، استمرار، تأثیر شدید از فلسفه و فرهنگ و مباحث معنوی و فطری از عوامل اساسی تکوین معماری ایرانی اسلامی به شمار می‌روند. در این میان مهم‌ترین عامل شکل‌یابی معماری ایرانی (به ویژه اسلامی) ساختار، مسائل عملی و نکات فنی بناست. معماران با پشتوانه تجربه غنی، توسل به هندسه و با درک و تجسم فضایی نیروهای ساکن و جاری کالبد بنا و آگاهی روشن بر کم و کیف آن، تناسبات و ابعاد را تعیین و ساختار را طرح‌ریزی می‌کرده‌اند. شناخت و انتخاب مواد و طرز مصرف‌شان، در دستیابی به استحکام برتر و ابعاد مطلوب پر اهمیت است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۴: ۷۴-۷۵) استقرار و جهت‌گیری بنا، با عنایت به ویژگی‌های اقلیمی، جهات جغرافیایی، و عوارض طبیعی، و تشکل بنا بر وفق بهره‌وری از مساعدت‌های طبیعی و مقابله با ناهنجاری‌های زیست محیطی، در کل و در تمام جزئیات یک اثر معماری مورد توجه بوده است. توجه خاص به حرمت و محرمیت، اندرونی بیرونی، عفت، درون‌گرایی و سلسله مراتب فضایی، از اثرات و تبعات حرمت و محرمیت در معماری است. معماری ایرانی، در ابداع، طرح و اجرای بنا، حس یزدانی را بر حس زیبایی و نیکی مقدم داشته و محیطی روحانی برای نزدیکی به حق تعالی فراهم ساخته است. این خصیصه، به سبب قرابت اعتقاد، در معماری‌های دوران اسلامی بیشتر مستفاد و قابل درک و تشخیص است. یکتاپرستی و پروردگارگرایی، حرمت و محرمیت، عفت و پاکدامنی، پاکیزگی، صرفه‌جویی، بیهوده

گریزی و گزافه پرهیزی، تنوع در وحدت و وحدت در تنوع، که پیش از اسلام در فضای معماری و در نقوش هنرهای کاربردی رایج و معمول بوده، در دوران اسلامی سامان و عطر شرع مقدس یافت و به تعالیم دین مزین شد. (ابوالقاسمی، ۱۳۸۴: ۷۶)

۳-۳. پیوست فرهنگی و فرآیند راهبردی‌سازی آن در معماری اسلامی

با توجه به اینکه این تحقیق، با محوریت فرهنگی و به عنوان یک پیوست فرهنگی برای طرح‌های معماری قضایی انجام می‌گیرد، جستاری در منابع مرتبط با پیوست فرهنگی لازم به نظر می‌رسد.

در ایران، رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در آذرماه سال ۱۳۸۶ ضرورت تهیه پیوست فرهنگی را برای طرح‌های گوناگون در کشور مورد تأکید قرار دادند. در نخستین بند سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ ابلاغی از سوی رهبر و نیز در ماده (۲) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم و جدید توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی مورد تأکید و تصویب قرار گرفته است.

در اهداف تهیه پیوست فرهنگی، جاری ساختن سیاست‌های کلان فرهنگی، ابزاری برای ایجاد مصونیت و پیشگیری از پیامدهای منفی در عرصه فرهنگ و همچنین اقدامی در راستای ایجاد تحول و پیش‌برندگی در فرایندها و روش‌های مدیریت فرهنگی کشور مبتنی بر ارزش‌های فرهنگ اسلامی و در نهایت، عامل موثر در جهت ارتقای بهره‌وری مد نظر بوده است.

بر اساس ماده ۳ مصوبه نظام نامه پیوست فرهنگی طرح‌های مهم و کلان کشور، پیوست فرهنگی با تکیه بر مبانی، ارزش‌ها و احکام اسلامی و اصول، اهداف و چشم‌انداز نقشه مهندسی فرهنگی از جمله موارد ذیل تدوین می‌شود:

۱. هویت در ابعاد اسلامی، ایرانی و انقلابی،
۲. عقلانیت در ابعاد حکمت، معرفت و بصیرت،
۳. اخلاق در ابعاد ملکات انسانی، معنویت روحی و تعبد عملی،
۴. عدالت در ابعاد فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی،
۵. کرامت در ابعاد فردی، اجتماعی و سازمانی،
۶. تعلیم و تربیت در ابعاد روحی، فکری و رفتاری،

۷. سبک زندگی در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و سازمانی، ارتباطات در ابعاد تعامل، تبادل و تفاهم،
۹. وحدت و انسجام در ابعاد مذهبی، قومی و ملی،
۱۰. نظم اجتماعی در ابعاد فردی، اجتماعی و سازمانی،
۱۱. استقلال در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی،
۱۲. تولید ملی کالا و خدمات فرهنگی در ابعاد دیداری، شنیداری، مکتوب. (احمدی نژاد و دیگران، ۱۳۹۲)

در کل، پیوست فرهنگی سندی مشتمل بر مطالعات کارشناسی، مبین پیش بینی پیامدهای فرهنگی و اعمال الزامات و استانداردهای مربوط در هر نوع طرح، تصمیم و اقدام کلان فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، حقوقی و قضایی متناسب با مقتضیات و شرایط جامعه در چارچوب نقشه مهندسی فرهنگی کشور است. (دبیرخانه شورای عالی فرهنگ، ۱۳۹۲)

۳-۱. اصول فرآیند و اهداف پیوست فرهنگی

پیوست فرهنگی مجموعه‌ای است برای شناسایی، اقدام و ارزیابی از آثار و پیامدهای فرهنگی طرح‌ها و فعالیت‌ها که پس از انجام مطالعات لازم و با استناد به مبانی نظری و اسناد بالادستی بویژه نقشه مهندسی فرهنگی کشور متناسب با مقتضیات و شرایط جامعه، ضمن بررسی داده‌های یک سیاست اجرایی، طرح یا لایحه، پروژه یا هر فعالیت مهم دیگر، با ارائه راهکارهای عملی برای تقویت آثار مثبت و حذف و کاهش پیامدهای مخرب آن در فرهنگ جامعه، راهنمای مجریان فعالیت‌ها و طرح‌ها در رعایت راهبردها، اعمال الزامات و استانداردهای مربوط و راهکارها در برنامه‌ها و اقدامات عملی خواهد بود. مدیریت فرهنگی کشور در دو سطح انجام می‌گیرد: سطح راهبردی (مدیریت راهبردی فرهنگی کشور) و سطح اجرا (مدیریت فرهنگی دستگاه‌های فرهنگی و غیر فرهنگی). پیوست فرهنگی بین مدیریت راهبردی و مدیریت اجرا پیوند ایجاد می‌کند. یعنی شاخص‌ها، سیاست‌ها، روش‌ها، نرخ و سهم تاثیرهای کلان فرهنگی کل کشور و در سطح مدیریت راهبردی کشور تنظیم می‌شود. با هدف اجرا در سطح سازمان‌ها و نهادهای کوچک‌تر، پیوست باید آماده سازی مجدد شود. (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰)

۳-۴. ویژگی‌های نظام قضایی در ارتباط با شاخص‌های کیفی و کمی فرهنگی و معماری

قوه قضاییه یکی از مهم‌ترین ارکان حکومت جمهوری اسلامی ایران است. در نظام قوه قضاییه مفاهیمی از قبیل اعتماد، امید، انصاف، صداقت، امنیت، عدالت بسیار حائز اهمیت است که به خاطر تأثیر شان بر محیط می‌توان در اصول معماری این ساختمان‌ها از آنها استفاده نمود.

یکی از مهم‌ترین آرمان‌های جامعه رسیدن به عدالت اجتماعی و یکی از مهم‌ترین وظایف قوه قضاییه احیای حقوق و گسترش عدل است، که در این پژوهش می‌توان از آن به عنوان پایه دسته‌بندی‌ها استفاده نمود.

نظام قضایی ایران دارای ساختاری متمرکز است و مهم‌ترین سیاست‌های کلی قضایی اصلاح ساختار نظام قضایی کشور در جهت تضمین عدالت و تأمین حقوق فردی و اجتماعی همراه با سرعت و دقت است. (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۱) همچنین توسعه قضایی نیز بر مبنای عدالت اسلامی، تأمین آزادی، استقلال قضا، امنیت و پیشگیری از جرم، رشد دانش قضا شکل گرفته است. لذا این سیاست‌ها جزء لاینفک ساختار شاخص‌های پروژه است. (قوه قضاییه، بی تا)

ویژگی‌های قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ بدین شرح است: در دسترس و مورد اعتماد، مشارکت‌پذیر، پیوستگی بین مردم و نظام قضایی، روزآمد و کارآمد، تأمین عدالت و امنیت و آرامش روانی جامعه (مصوب جلسه مسئولان عالی قضایی، ۱۳۸۷) و در سیاست‌های مصوب برنامه‌های توسعه دارای چنین اهدافی است: ایجاد امنیت قضایی، نظام منسجم، تربیت کارکنان، محیط و ساختار مناسب حقوقی، اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمات رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، تأکید بر تمرکز زدایی، هویت بخشی به سیمای شهر، باز آفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی - اسلامی با رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام، معرفی فرهنگ غنی و هنر و تمدن ایرانی و مردم سالاری دینی به جهان، استقرار نظام قضایی سریع، رفع هر گونه تبعیض قومی و گروهی، توسعه الگوهای اسلامی - ایرانی، دستیابی به جامعه‌ای متکی بر ارزش‌های اسلامی و انقلابی و تحقق شاخص‌های عدالت اجتماعی و اقتصادی، تعمیق ارزش‌های اسلامی، باورهای دینی و اعتلای معارف دینی، شناساندن و معرفی فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی. (قانون برنامه ۵ ساله اول تا ششم جمهوری اسلامی ایران)

این اهداف به عنوان شاخص‌های خرد از بعد کیفی و کمی در تبیین شاخص‌ها و الگوهای کلی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۴. روش پژوهش

برای رسیدن به هدف غایی برای هر کاری باید طریق مناسب، زیر ساز و تکیه‌گاه فکری برگزید. در نتیجه نگرش به هستی، توجیه و تبیین آن در رابطه با انسان نیز مشخص می‌گردد. در این پژوهش جهان‌بینی اسلامی مبنای نگرش کلی قرار داده شده و بر مبنای اصول اولیه آن طبیعی‌ترین و فطری‌ترین راه درک حقایق مشخص شده است. منبع این جهان‌بینی ذات خداوند است. در همین راستا مبانی اصلی دین اسلام مانند الوهیت، عدالت و... ارزش‌های جمهوری اسلامی و قوه قضاییه، اسناد و اصول پیوست فرهنگی و مهندسی فرهنگ مبنای تحقیق را شکل دادند. همچنین راهبرد این پژوهش بر اساس استدلال منطقی است.

در این تحقیق استخراج داده‌های پژوهش به صورت کیفی و توسط نظریه داده بنیاد است. در مرحله اول، تمامی اطلاعات موجود درباره پژوهش در سه حوزه فرهنگ، معماری و قضا جمع‌آوری و برداشت شده، در مرحله بعد، تمامی مطالب گردآوری شده بر اساس معیارهای ارزیابی (محورها و مقولات تحلیلی)، دسته‌بندی و کدگذاری (توسط نرم افزار) می‌شوند تا موارد کاربردی در تعیین شاخص‌ها به راحتی تلخیص گردند. سپس از طریق پرسشنامه‌ای که خروجی آن با استفاده از نظرات کارشناسان قضایی، حقوقی، معماران و استخراج شده، الگوها و شاخص‌های مورد نظر تحلیل می‌شوند. در مرحله آخر، تحلیل توصیفی توسط روش تحلیل عاملی صورت می‌گیرد. در این مرحله همه اطلاعات استخراج شده تحلیل و تفسیر می‌شوند و مؤلفه‌ها و الگوهای شاخص معماری ایرانی اسلامی قضایی با محوریت فرهنگی تلخیص و تحلیل می‌گردند.

دستاوردهایی که این پژوهش به عنوان راهکار ارائه می‌دهد الگو و شاخص‌هایی مشترک در سه حیطه فرهنگ، قضا و معماری است که سعی در رفع کمبودها و راهبردها در حوزه فرهنگی و معماری قضایی جامعه دارد، بدین وسیله قوه قضاییه می‌تواند به مدیریت فرهنگی و مهندسی پروژه‌های ساختمانی خود بپردازد و در نهایت تحقق هدف فرهنگی قوه قضاییه توسط معماری محیط‌هایش صورت خواهد گرفت.

۵. یافته‌ها

همه هنرها خلق یک آگاهی‌اند که به تفکر در چند و چون حقیقت الهی راه دارند. به خصوص هنر معماری که نمایشگر کثرت وسائل و گونه‌گون‌ترین راه‌های نیل به وحدت می‌باشد. (اردلان و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۰) فهم سنت اسلامی و اصول آن، به کاربر آنها در معماری توانایی خواندن را می‌دهد. او با نگاه خاص خود به عناصر هستی و در اینجا به موضوع تخصصی خود یعنی معماری به تفسیری خاص از آن دست می‌یابد. (معماریان، ۱۳۸۴: ۴۶۰) یکی از ویژگی‌های موثر معماری، معرفی ارزش‌های مورد باور جامعه است که با تجلی کالبدی خویش، هویت جامعه را نیز به نمایش می‌گذارد. (نقی زاده، ۱۳۸۹: ۴۵۸) استفاده از اصول معماری ایرانی-اسلامی همراه فرهنگ متعالی آن برای واصل گرداندن انسان به آرمان‌های معنوی حیات در جامعه اسلامی؛ و وصول به هدف آرمانی انسان، و شناخت جایگاه او در عالم هستی بهترین طریق است. با توجه به جهان‌بینی پژوهش برای جهت‌دهی، دسته‌بندی و تبیین مقوله‌های پیوست فرهنگ اسلامی و مولفه‌های معماری قضایی برترین راه، استفاده از چهار شاخص منتخب، مشترک با اصول اصلی جهان‌بینی اسلامی شامل الوهیت^۱، معرفت^۲، عدالت^۳ و حقیقت^۴ است، که همان طور که در بخش نظری پژوهش مطرح گردید جزء لاینفک معیارهای معماری اسلامی به خصوص حیطه قضایی است. به دلیل محدودیت نرم افزار تحلیل، از عبارت‌های لاتین واژه‌ها در نمودارهای تحلیل استفاده شده است. هر کدام از این عناوین اصلی در دسته‌بندی خود در بردارنده پرسش‌ها و مولفه‌های معماری‌اند که این عنوان و مفاهیم مرتبط با آن معیار اصلی سوال باشد. «الوهیت» به عنوان معیار حق بودن و جاودانگی نمود مولفه‌های هویتی و دینی مانند قداست بخشی به محیط از طریق هندسه مرکز‌گرا و تناسب عددی و کیفی، فرازمانی و فرامکانی، نظم ساختاری هماهنگ با جوهر انسان و... است. همچنین «معرفت» به همراه مفاهیمی از قبیل ادراک و معنا در بردارنده مولفه‌های نشانه‌شناسی، نمادگرایی و تذکر دهی در بحث شکل دهی، خوانایی و محتوادهی به الگوهای معماری و ایجاد تعلق خاطر و بهبود کیفیت فضا است. «حقیقت» نیز به عنوان واقعیت غایی و هدایت‌گر از طریق هویت فطری در بردارنده مؤلفه‌های کمال‌گرایی به روش شبیه سازی

1. Divinity
2. Cognition
3. Justice
4. Verity

از طبیعت، استقلال از طریق خود بسندگی، آزادی به عنوان مکان پاسخ ده، القاء فرهنگ و ... است. «عدالت» محوری ترین عنوان با توجه به موضوعیت قضایی پژوهش و یکی از بارزترین صفات الهی شامل تعادل فضایی، تناسبات و ترکیبات موزون، پایداری، سلسله مراتب کاربردی، بحث نفوذپذیری و شفافیت کاربری و امنیت فضایی توسط حریم‌ها در معماری است.

در کل تبیین مؤلفه‌های فرهنگی الگوی معماری قضایی ایرانی - اسلامی بر اساس چهار اصل جهان‌بینی اسلامی، شاخص‌های پیوست فرهنگی شورای عالی انقلاب و مصوبات قضایی و مبانی نظری معماری ایرانی اسلامی است. بدین طریق باورها، ارزش‌ها و هنجارهای موجود در جامعه اسلامی جهت دستیابی به روح فرهنگی حاکم بر معماری قضایی مورد شناسایی قرار می‌گیرد. در این جمع‌بندی به یک الگوی دسته‌بندی ساختاری فرهنگی، برای هدف دار نمودن مؤلفه‌های معماری این ساختمان‌ها احتیاج می‌بود. ویژگی‌ها و مستخرجات مبانی معماری اسلامی ایرانی برگرفته از مبانی پژوهش که شامل دیدگاه‌ها و اصول بیان شده توسط فیلسوفانی مانند بوکهارت، نصر، اردلان، نقی زاده و ... است، توسط شاخص‌های پیوست فرهنگی بیان شده در شورای عالی انقلاب و معیارهای جهان‌بینی اسلامی دسته‌بندی شد. این دسته‌بندی توسط کدگذاری مقوله‌های شاخص‌های فرهنگی در منابع و ارتباط این مطالب با مؤلفه‌های معماری ایرانی اسلامی متون مورد تحقیق، انجام شد و همگی در نرم افزار تحلیل Nvivo صورت پذیرفت. این مقوله‌های فرهنگی مورد تایید رهبری و شورای عالی انقلاب، واجد بهترین شاخص‌های کارآمد فرهنگی در کشورند. هر طرح کلان برای تکامل فرهنگی باید این ساختار را به پیوست داشته باشد. این دسته‌بندی از طریق اشتراک و ارتباط مفهومی کدهای متون، تدقیق و تحلیل شده است. سپس طی پرسش‌نامه‌ای، ۳۰ فرد خبره کارشناس معمار و حقوقدان در این زمینه وظیفه اولویت‌بندی و تاثیرگذاری شاخص‌ها با توجه به مقوله شاخص‌های فرهنگی و ابزارهای عملیاتی معماری هر یک و همچنین انعکاس اندیشه اسلامی را بر عهده داشتند و تاثیر ابزارهای معماری در شاخص‌های پیوست فرهنگی مشخص گردید. مطابق جدول ۱ این پرسش‌نامه دارای ۲۵ عنوان تطابقی است که هر یک دارای طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از بسیار تاثیرگذار تا بی تاثیر می‌باشد. برای روایی پرسشنامه از روش تحلیل عاملی استفاده شده است.

جدول ۱: دسته‌بندی مولفه‌های فرهنگی الگوی معماری قضایی ایرانی - اسلامی بر اساس عوامل جهان‌بینی و بر اساس شاخص‌های پیوست فرهنگی

واژه‌های معادل در نرم‌افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه‌های مطالعاتی	ابزار (مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان‌بینی اسلامی
1.Eternity	نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶؛ صلاح‌الدین قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۰؛ اردلان و دیگران، ۱۳۸۰: ۶؛ نقره کار، ۱۳۹۱: ۱۰؛ نصر، ۱۹۹۹: ۴۵۰ و نجیب‌اغلو، ۱۳۷۹: ۲۵۸؛ معماریان، ۱۳۸۴: ۴۹۶	شهود حقایق ازلی و جاودانه توسط نوآوری در هندسه قدسی: نسبت‌های ریاضی و هندسه اعداد و توجه به معنای زیبایی‌شناسی به عنوان بیان حقایق مانند به کارگیری درست نور	هویت دینی	الوهیت Divinity
2.Sanctuary	لنگ، ۱۳۸۸: ۹۶؛ بورکهارت، ۱۳۷۶: ۱۳۷؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۶؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶	قداست بخشی به مکان و تذکردهی به وسیله استفاده از اشکال انتزاعی و هندسی کیفی		
3.Quintessence	بورکهارت، ۱۳۹۰: ۲۰۸؛ الکساندر، ۱۳۸۶: ۳-۱؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۷؛ صلاح‌الدین قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۰	طراحی نظام هر بنا مستقیماً از ذات خود انسان‌ها: فرازمانی و فرامکانی	هویت انسانی	

واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار(مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
4.Concentric	بورکهارت، ۱۳۷۰، ۲۲؛ اردلان و دیگران، ۱۳۸۰: ۵-۶؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۲؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶	پیروی از هندسه مرکزگرا و درونگرا، استفاده از فرم های دوار در اشکال و یا تزئینات، به کارگیری نور و استفاده از فرم های پایه جهت نظم دهی بقیه اجزا و تناسبات	وحدت	
5.Organization	بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶؛ چینگ، ۱۳۸۴: ۳۳۲	ایجاد نسبت های ثابت بصری بین اجزا یک بنا و همچنین کل به کاربردن اصول نظام دهنده جهت سازماندهی: محور، تقارن، سلسله مراتب، ریتم، توازن رونند طراحی: گرایش های سامانه قضایی و استقرار الگوی کار	نظم	الوهیت Divinity
6.Connection	نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱؛ عزیزی و دیگران، ۱۳۹۱: ۶۷	ترکیب حجم ها با فضاهای نیمه بسته یا باز مانند حیاط مرکزی، پادیاو (آتریوم)، ایوان و صنفه و برقراری ارتباط بین طبیعت و انسان و ایجاد غنای حسی	ارتباطات	

واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار (مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
7.Belonging	بنتلی و دیگران، ۱۳۸۵: ۲۹۳؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱؛ جمعه پور، ۱۳۸۷: ۸	استفاده از نمادهای قراردادی در حس تعلق مکان به کارگیری عناصر آب، گیاه و نور و مصالح سنتی و نقش اساسی در شکل دهی الگوهای معماری ایرانی	هویت ایرانی	معرفت cognition
8.Identify	نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۷	بهره از فرم‌ها و مصالح همساز با سیمای فرهنگی، زیستی محیط و سنت در تعلق خاطر تاریخی	هویت تاریخی	
9.Legibility	لینچ-نقی زاده، ب، ۱۳۸۹: ۶۳؛ لنگ، ۹۶: ۱۳۸۸؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۶	سهولت خوانش نماهای شهری به عنوان مهم ترین بستر فرهنگی در شهر، از طریق الگوها و ارزش‌های مشترک، اهمیت خط آسمان و مقیاس نمای مجتمع‌های قضایی در شهر	هویت ملی	
10.Perception	بنتلی، ۱۳۸۵: ۲۹۳؛ لنگ، ۱۳۸۸: ۹۶	خوانایی محیط، علایم و تناسبات بصری، بهبود ادراک از طریق غنای حواس پنج گانه و حس تعلق مانند: رنگ، تمایز مصالح سنتی ایرانی مانند خشت، آجر و چوب و ...	هویت اجتماعی	معرفت cognition

واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار (مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
11.Intuition	<p>نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱؛ معماریان، ۱۳۸۴: ۴۶۸؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶؛ نجیب اغلو، ۱۳۷۹: ۲۵۸</p>	<p>شهود عقل در ذات معماری اسلامی از طریق هندسه ناب طبیعت و تقارن، نور، تجرید در تزئینات</p>	<p>عقلانیت و حکمت</p>	
12.Content	<p>نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۰؛ فلامکی، ۱۳۹۴: ۱۰۸-۱۰۷؛ صلاح الدین قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۲</p>	<p>تعادل زیست - بومی تاکید بر محتوای معماری بجای ظاهر</p>	<p>عقلانیت و معرفت</p>	<p>معرفت cognition</p>
13.Contextualization	<p>صلاح الدین قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۲؛ بنتلی و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۵۷</p>	<p>توافق اقلیمی و استقرار شناخت و انتخاب مواد و مصالح متناسب و در دسترس بهبود کیفیت رفتار فضایی انسانها با انعطاف پذیری فضا طراحی کارآمد مطابق استانداردهای عملکردی قضایی شبکه دسترسی فضاها: مشخص، مجزا، کنترل شده و هدایتگر</p>	<p>کارآمدی</p>	

واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار (مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
14.Module	<p>نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۲ ؛ طاهباز، ۱۳۸۳: ۱۱۱؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۷ ؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۹۲: ۹۶؛ صلاح الدین قادری، ۱۳۹۲: ۱۳۹۵؛ داداش پور و دیگران، ۱۳۹۵</p>	<p>استفاده از استاندارد در تمامی مراحل ساخت بنا: پیمون یا مدول، تناسب طلایی و هندسی و انسانی و تعادل و تناسب در اجزاء، مصالح و کلیت با توجه به عملکرد شاخص‌های موثر در شکل گیری تعادل: تقارن، تناسب مقیاس، سلسله مراتب، ریتم، مصالح همگن و سازه، فن و ایستایی و تزئین‌های طبیعی و ... استفاده از فرم پایه مربع عامل تعادل بخش، بقیه عناصر ایجاد شرایط یکسان برای همه افراد (قاضی، مراجعه کننده، کارمند، متهم و ...) در محیط</p>	عدالت و تعادل اجتماعی	عدالت Justice
15.Sustainability	<p>صلاح الدین قادری، ۱۳۹۲: ۵؛ داداش پور و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۵؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۹؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۹۲: ۹۲-۹۴؛ خسروی، ۱۳۹۱: ۲۷</p>	<p>معماری پایدار تناسب بین فرم، فضا و فعالیت قاعده لاضرر و لا ضرار</p>	عدالت فضایی	عدالت Justice

واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار (مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
16.Equality	داداش پور و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۶؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۹۲: ۹۲؛ داداش پور و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۶	سازماندهی های فضائی از طریق: مرکزی، خطی، شعاعی، مجموعه ای و شبکه ای سلسله مراتب حضور در فضاها: متناسب کاربری (روند رسیدگی پرونده قضایی)، خصوصیات کالبدی، شأن و ارزش معنوی به وسیله تغییر ابعاد، جای گیری، جهت گیری و تضاد هندسی	عدالت فضایی	
17.Transparency	داداش پور و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۶؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۹۲: ۹۴؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱	استفاده از مصالح شفاف (ورودی بلند شیشه ای: شفافیت، اعتماد و وقار) بحث نفوذپذیری به فضاها استفاده از مصالح به حالت خالص رعایت حریم معبر و همسایگی و بنا و نما توجه همزمان به ظاهر و باطن بنا تمرکز آفرینی و ایجاد آرامش فضایی با محوربندی کردن فضاهای اصلی و ایجاد فضا های باز و نیمه باز و بسته	عدالت، صداقت، انصاف و اعتماد	عدالت Justice
18.Realm	نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۸؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۰؛ لنگ، ۱۳۸۸: ۹۶	سازماندهی متمرکز درونگرا: حیاط مرکزی تعادل و ایستایی مرزبندی حریم های فضایی	امنیت	

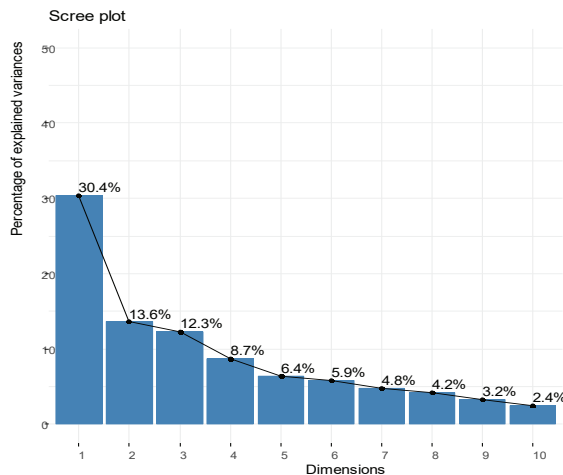
واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار(مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
19.Composition	<p>نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۶؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۶؛ جمعه پور، ۱۳۸۷: ۸؛ لنگ، ۱۳۸۸: ۹۶؛ بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۰</p>	<p>به کار بردن فرم‌ها، رنگ‌ها و عناصر شفاف در نما و دقت در به کارگیری عوامل پایداری بصری، مصالح و فرم‌ها کاربرد نمای دو پوسته در نظر گرفتن نمای پنجم برای طراحی بعنوان بام سبز استفاده از تناسب های انسانی در مقیاس فضاها بازآفرینی طبیعی در داخل توسط: مصالح، تهویه و نور طبیعی به همراه آب و گیاه (فضای طبیعی) حجم فضا متناسب تعداد کاربران (جلوگیری از ازدحام)</p>	<p>امنیت و آرامش روانی</p>	<p>عدالت Justice حقیقت (verity)</p>
20.Perfection	<p>صلاح الدین قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۰؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۷</p>	<p>کمال گرایی: شبیه سازی معماری از خلقت جهان و طبیعت و ارتباط منطقی آن با انسان توجه خاص به ورودی به عنوان حریم و واسط درون و بیرون و دعوت کنندگی از طریق ارتفاع مناسب، ایجاد فضای مکث، تباين</p>	<p>کرامت</p>	

واژه های معادل در نرم افزار تحلیل	بازخوانی راهکارها در نمونه های مطالعاتی	ابزار (مولفه معماری)	مقوله (شاخص فرهنگی)	شاخص جهان بینی اسلامی
21.Sublimention	لنگ، ۱۳۸۸: ۹۶؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱ و ۳۲	سادگی و زیبایی درون محیط شرافت بخشیدن به ماده و کمال بخشی در جهت تعالی انسان و پندپذیری: حیاط مرکزی با آب و گیاه نماد و تمثیلی از بهشت و تذکر، تزئینات از بعد معنایی تعادل بین طبیعت و محیط مصنوع و احترام به آن	اخلاق	حقیقت (verity)
22.Unexclusivity	لنگ، ۱۳۸۸: ۹۶؛ بنتلی و دیگران، ۱۳۸۵: ۶؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۸-۶۷	دستیابی به مکان های پلسخده نفوذپذیری و شفافیت: نحوه ورود و تعداد راه های بالقوه به محیط	آزادی	
23.Sef sufficiency	نقی زاده، ۱۳۸۹: ۷۰؛ نقره کار و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۲؛ نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۵؛ ستاری، ۱۳۹۲: ۷	خود بسندگی: استفاده از مصالح بوم آورد قناعت و پرهیز از بیهودگی در: طراحی، تزئینات، مصالح بحث زمینه گرایی و پایداری به عنوان اقتصاد مقاومتی، طرح و نقشه ها بیشترین سازگاری با اقلیم و کمترین تخریب و تحمیل را برای محیط زیست و خود بنا	استقلال	
24.Cultivation	نقی زاده، ۱۳۸۹: ۶۶	القا فرهنگ ایرانی اسلامی از طریق محیط و معماری	تعلیم و تربیت	
25.Extremity	طاهباز، ۱۳۸۳: ۱۰۴	توجه به اهداف ساختاری معماری دارای سناریو، برنامه و هدف و دارای مبانی نظری غنی	مدیریت	

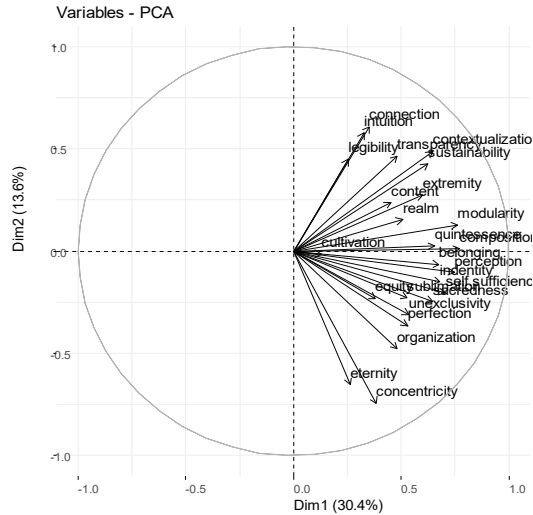
تحلیل فاکتوری

برای بررسی مجدد دسته‌بندی شاخص‌ها و الگوی بصری استفاده از روشی جهت تایید طبقه‌بندی داده‌ها ضرورت داشت. با توجه به اینکه پرسشنامه‌ها بر اساس مقیاس لیکرت طراحی شده‌اند و تقریباً تمام پاسخ‌ها با توجه به هیستوگرام، نرمال بودند، از تحلیل فاکتوری استفاده می‌شود تا: ۱. داده‌ها خلاصه شوند. و ۲. بتوان از آنها فاکتورهای اصلی را استخراج کرد. با توجه به پوشش مطلوب ۷۰٪، پنج فاکتور اول، کل داده‌ها توسط آنها خوب پوشش داده می‌شوند. (شکل ۲) چنانچه از شکل ۱ مشخص است، فاکتور اول، با حدود ۳۰٪ پوشش، فاکتور قوی است. بنابراین بین این فاکتور و فاکتور دوم، نمودار ترسیم می‌کنیم. (شکل ۳)

۲۰۹

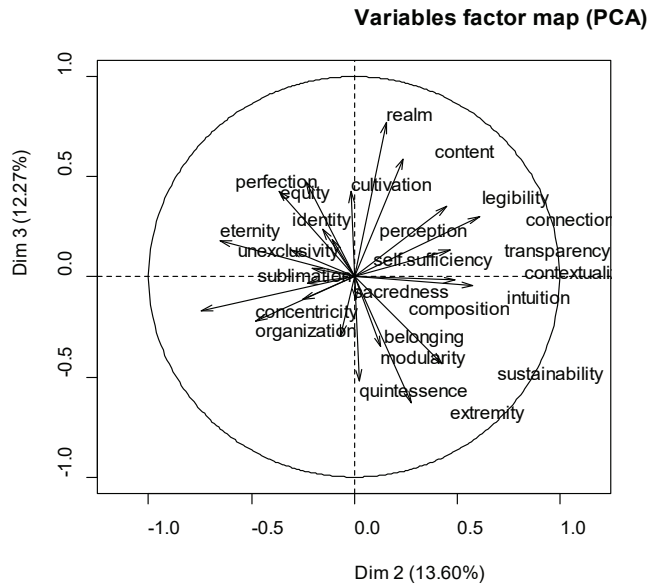
شکل ۲: درصد پوشش داده‌ها توسط فاکتورها.

شکل ۳: پراکندگی داده‌ها بین فاکتور ۱ و ۲

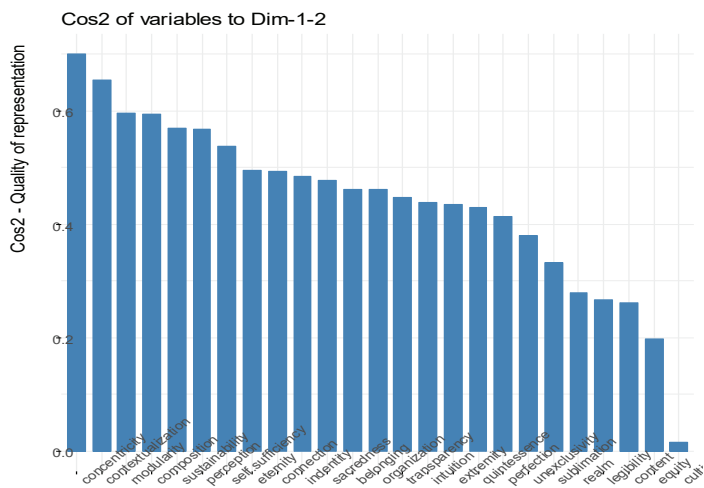
با توجه به نمودار شکل ۳، بیشترین همگرایی بین عناصر تعریف کننده معماری ایرانی و اسلامی، با فاکتور دوم است. عواملی مانند حس تعلق، ذات انسان، ادراک، هماهنگی و ترکیب و ... انطباق بسیاری با فاکتور دوم دارند. در حالی که مواردی مانند ارتباطات، شهود، خوانایی، شفافیت و ... همگرایی مطلوبی با فاکتور اول و همبستگی منفی با وحدانیت و جاودانگی دارند. با توجه به فاکتورهای دوم و سوم، حریم، محتوی و رشد، بیشترین نقش در تعیین فاکتور دوم، و ذات و غایت‌مندی نیز در همبستگی منفی با سه فاکتور مذکور در تعیین فاکتور دوم، نقش تعیین کننده‌ای دارند. چنانچه در نمودار فاکتور ۲ و ۳ مشاهده می‌شود. (شکل ۴) شفافیت، زمینه‌گرایی و شهود، عوامل تعیین کننده در فاکتور سوم، استعلا، جاودانگی، مرکزیت و عدم حصر در همبستگی منفی با سه عامل اول، نقش تعیین کننده‌ای در تعریف فاکتور سوم دارند.

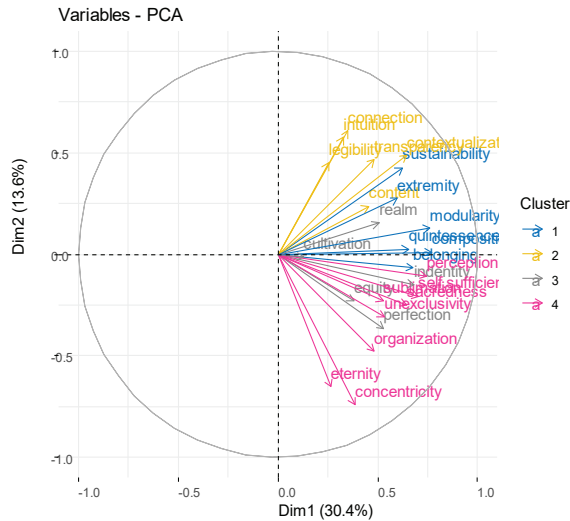
شکل ۴: پراکندگی داده‌ها بین فاکتور ۲ و ۳

با توجه به اینکه هم درصد پوشش داده‌ها، و هم میزان نقش متغیرها در تعریف فاکتورهای چهارم و پنجم کم بوده و عامل تعیین کننده‌ای نخواهند بود، از آوردن نمودارهای آنها صرف نظر شده است. برای بررسی مشارکت هر یک از آیتم‌ها در فاکتورها از مربع کسینوس استفاده می‌شود. هر قدر این مقدار نزدیک‌تر به عدد ۱ باشد، یعنی در نمودار فاکتوری، به محیط دایره نزدیک‌تر و مشارکت آن در فاکتور بیشتر است و هر قدر به عدد ۰ نزدیک‌تر باشد، یعنی به مرکز دایره نزدیک خواهد بود و مشارکت آن در فاکتور، کمتر خواهد بود. (شکل ۵)

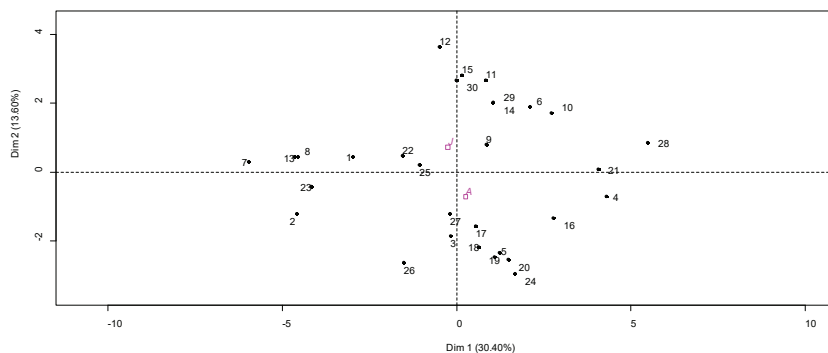
شکل ۵: نمودار مربع کسینوس فاکتور ۱ و ۲ (بررسی مشارکت آیتم‌ها در فاکتور ۱ و ۲)
 مأخذ: نگارندگان.

چنانچه از نمودار مربع کسینوس دیده می‌شود، هفت آیتم اول، عدد مطلوب بالاتر از ۰.۵۰ را در تعریف فاکتور دارند. آیتم‌هایی مانند وحدانیت، کارآمدی، پیمون، هماهنگی، تناسب، ادراک و استقلال و خودبسندگی بیشتری سهم را در تعریف فاکتور اول و دوم دارند. با توجه به گروه بندی چهارگانه فاکتورها در تنظیم پرسشنامه، نوبت به گروه‌بندی خروجی و انطباق آن با گروه‌بندی اولیه می‌رسد. تقسیم‌بندی چهارگانه حاصل تحلیل فاکتوری به صورت زیر است: شهود، پیوستگی، زمینه‌گرایی، خوانایی، محتوا با رنگ نارنجی، پایداری، غایت‌مندی، پیمون، جوهر، ترکیب، تعلق، رنگ آبی، استعلا، ادراک، خودبسندگی، تقدس، عدم حصر، نظم، جاودانگی، تمرکز با رنگ ارغوانی و کمال، هویت، تربیت و مساوات با رنگ طوسی مشخص شده‌اند. (شکل ۶)

شکل ۶. تقسیم بندی چهارگانه حاصل تحلیل فاکتوری

پراکندگی نفرات در پاسخ‌ها به صورت زیر است: بیشترین نقش را در تعریف فاکتور اول، حقوقدانان (J) در بالای محور، و معماران (A) در پایین محور داشته‌اند. یعنی در عین حال که فاکتور اول، هم در پوشش متغیرها، درصد قابل توجه ۳۰٫۴٪ را توضیح می‌دهد، حقوقدانان و معماران در همبستگی منفی، این فاکتور را تعریف می‌کنند. یعنی حقوقدانان به تعریف‌هایی مانند شهود و ارتباطات و زمینه‌گرایی و خوانایی گرایش داشته، معماران به مباحثی مانند جاودانگی، مرکزگرایی و نظم تمایل داشته‌اند. (شکل ۷)

شکل ۷. پراکندگی نفرات در پاسخها

۶. بحث و بررسی

۲۱۴

پس از دسته‌بندی و تطبیق مقوله‌های شاخص‌های فرهنگی و مؤلفه‌های معماری ایرانی اسلامی توسط فرآیند کیفی با یکدیگر و تبیین پرسشنامه، افراد خبره اعم از کارشناسان معمار و حقوقدان وظیفه اولویت‌بندی و تاثیرگذاری شاخص‌ها با توجه به مقوله شاخص‌های فرهنگی و ابزارهای عملیاتی معماری هریک و همچنین انعکاس اندیشه اسلامی را بر عهده داشتند. با توجه به تحلیل عامل پاسخها، تقریباً تمام پاسخها با توجه به هیستوگرام، نرمال بودند و روایی پرسشنامه تایید گردید. به وسیله تحلیل فاکتوری، داده‌ها خلاصه شدند و چهار فاکتور اصلی از داده‌های پرسشنامه استخراج شد. با توجه به گروه بندی چهارگانه معیارهای جهان‌بینی اسلامی در تنظیم پرسشنامه، نوبت به گروه‌بندی خروجی تحلیل و انطباق آن با گروه‌بندی اولیه رسید. پس از تطبیق عاملها با معیارها و اصول جهان‌بینی اسلامی شامل الوهیت، معرفت، عدالت و حقیقت می‌توان به این نتیجه رسید که سه عامل از چهار عامل، انطباق کامل با این معیارهای اولیه دارند و این انطباق نشانگر روایی کامل پرسشنامه و اهداف داخل سوال‌هاست. معیار عدالت با تطبیق ۵ آیت از ۶ آیت توسط فاکتور ۲ دارای بیشترین انطباق و معیار معرفت با تطبیق ۴ آیت از ۷ آیت توسط فاکتور ۱ دارای تفکیک نظری کامل‌اند. معیار الوهیت و حقیقت نیز با انطباق ۵۰ درصدی توسط فاکتور ۳ جایگاه‌های بعدی را به لحاظ پراکندگی و تفکیک سوالات دارند و به یک عامل در تحلیل فاکتور تبدیل گشتند. عامل چهارم نیز به دلیل پوشش کم حذف گردید. در نهایت دسته‌بندی شاخص‌ها و ارتباط هر گروه

به عنوان تعیین (شاخص جهان‌بینی اسلامی)، تبیین (مقوله‌های فرهنگی و مولفه‌های نظام) و تحقق فرهنگ هدف قوه قضاییه توسط معماری در شکل ۸ قابل مشاهده است.

مدیریت فرهنگی و پیوست فرهنگی

شکل ۸: دسته‌بندی نهایی شاخص‌های فرهنگی در معماری قضایی توسط فرآیند کیفی و داده بنیاد.

نتیجه‌گیری

از جمع‌بندی نتایج حاصل از پاسخ‌های پرسشنامه مشهود است که ابزارهایی که بر اساس الگوی معماری اسلامی- ایرانی انتخاب شده، همگی نقش به‌سزایی در پیشبرد اهداف شاخص‌های فرهنگی ساختمان‌های قضایی داشته، در ایده‌پردازی کلی بناهای قضایی ضرورت دارند. این دستاورد به صورت الگویی بصری توسط نظریه داده بنیاد در شکل ۹ تدوین گردیده است. فرهنگ یکی از عوامل موثر بر فرآیندهای بنیادین و رفتار انسان در محیط است. معماری به عنوان مبحثی که بیانگر تاثیر متقابل انسان، فرهنگ، روش زیست و محیط زندگی بر یکدیگر است، در رسیدن به اهداف جامعه اسلامی برای هویت‌مندی و اعتلای فرهنگ نقش مهمی بر عهده دارد و لذا تهیه الگویی بومی و بر پایه آموزه‌های اسلامی و متناسب با بستر این الگو که ایرانی- اسلامی است، در ساختمان‌های پر کاربرد مانند قوه قضاییه، از اهمیت بالایی برخوردار است. الگوی پیشنهادی با سه سطح نگرشی، راهبردی و راهکاری با ایدئولوژی پیشرفته مطابق زمان و مکان به صورت سلسله مراتب عمودی از جهان‌بینی شروع و پس از گذشتن از فیلترهای فرهنگ و مولفه‌های نظام قضایی توسط راهکارهای مفهومی و کارکردی معماری اسلامی ایرانی پایان می‌یابد.

منابع

۱. آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۸۱). **ابلاغ سیاست‌های کلی امنیت قضایی**. بازیابی شده ۱ آذر ۹۷ از <http://farsi.khamenei.ir/speech?>
۲. ابوالقاسمی، لطیف. (۱۳۸۴). **هنر و معماری اسلامی ایران**. به کوشش علی عمرانی پور. تهران: سازمان عمران و بهسازی.
۳. احمدی نژاد و رئیس شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۲). **«نظام نامه پیوست فرهنگی»**. <http://peyvast.farhangelm.ir>. بازیابی در ۵ خرداد ۹۵.
۴. اردلان، نادر و لاله بختیار. (۱۳۸۰). **حس وحدت**. ترجمه حمید شاهرخ. تهران: نشر خاک.
۵. الکساندر، کریستوفر. (۱۳۸۶). **معماری و راز جاودانگی راه بی زمان ساختن**. ترجمه مهرداد قیومی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
۶. بمانیان، محمدرضا و معصومه امینی. (۱۳۹۰). **بررسی شاخص‌های موثر در شکل‌گیری تعادل در معماری مسلمانان، شهر ایرانی اسلامی**، ۲(۵)، ۱۷-۲۷.
۷. بمانیان، محمدرضا، سحر ارجمندی و فرزانه علی محمدی. (۱۳۹۲). **تأثیر اصول فقهی مرتبط با حقوق شهروندی بر پایه عدل در طراحی مسکن، شهر ایرانی اسلامی**، ۳(۱۲)، ۸۹-۱۰۰.
۸. بمانیان، محمدرضا و فاطمه عظیمی. (۱۳۸۹). **انعکاس معانی منبعث از جهان بینی اسلامی در طراحی معماری، شهر ایرانی اسلامی**، ۱(۲)، ۳۹-۴۸.
۹. بتلی، ای‌ین، آلن الکک، پال مورین، سو مک گلینو گراهام اسمیت. (۱۳۸۵). **محیط‌های پاسخ ده کتاب راهنمای طراحان**. ترجمه مصطفی بهزادفر. تهران: انتشارات علم و صنعت.
۱۰. بورکهارت، تیتوس. (۱۳۷۶). **هنر مقدس**. ترجمه جلال ستاری، تهران: سروش.
۱۱. بورکهارت، تیتوس. (۱۳۹۰). **ارزش‌های جاویدان در هنر اسلامی**. ترجمه انشاءالله رحمتی، هنر و معنویت، تهران: متن.
۱۲. بیات، نجم‌الدین. (۱۳۹۳). **شهر اسلامی**. ترجمه محمدحسین حلیمی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات سازمان اوقاف و امور خیریه.
۱۳. جمعه پور، محمود. (۱۳۸۷). **نقش فضاهای کالبدی در شکل‌گیری هویت اجتماعی**. همایش تحلیل جایگاه مدیریت شهری در کاهش آسیب‌های اجتماعی، دوره ۱.
۱۴. چینگ، فرانسیس. (۱۳۸۴). **معماری: فرم، فضا و نظم**. ترجمه زهرا قراگزلو. تهران: دانشگاه تهران.
۱۵. خسروی، محمد باقر. (۱۳۹۱). **نقش هویت‌ساز قاعده لاضرر در شکل‌گیری الگوی معماری اسلامی**. **نقش جهان**، ۳(۱)، ۱۹-۳۰.
۱۶. داداش پور، هاشم و نینا الوندی پور. (۱۳۹۵). **عدالت فضایی در مقیاس شهری در ایران**. فرامطالعه چارچوب نظری مقاله‌های علمی موجود. **هنرهای زیبا**، ۲۱(۳)، ۶۷-۸۰.
۱۷. رهنورد، زهرا. (۱۳۸۹). **حکمت هنر اسلامی**. تهران: سمت.
۱۸. ستاری، حسن. (۱۳۹۲). **معماری سنتی ایران، مصداق عینی سبک زندگی اقتصاد مقاومتی**. همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی، ۱، ۱-۱۶.
۱۹. طاهباز، منصوره. (۱۳۸۳). **رد پای قداست در معماری اسلامی ایران**. **صفه**، ۱۴(۳۹)، ۱۰۳-۱۲۳.
۲۰. طیبی، جمال‌الدین، محمدرضا ملکی و بهرام دلگشایی. (۱۳۹۰). **تدوین پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی و مقاله علمی**. تهران: فردوس.
۲۱. عزیزی، شادی، علی‌رضا دلپذیر و پریسا مقدم. (۱۳۹۱). **انسان‌شناسی فرهنگی وسیله‌ای برای بررسی عوامل شکل‌دهنده معماری**. **هویت شهر**، ۶(۱۲)، ۶۱-۷۰.

۲۲. فلامکی، منصور. (۱۳۹۴). نقش اندیشه معماری در سازماندهی فضا. *اندیشه معماری*. ۱(۱)، ۱۰۶-۱۰۸
۲۳. قادری، صلاح‌الدین. (۱۳۹۲). شاخص‌ها و متغیرهای پیوست فرهنگی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: عملیاتی کردن این شاخص‌ها برای انجام پژوهش‌های میدانی. *الگوی پیشرفت اسلامی*. ۲(۴)، ۸۵-۱۰۷.
۲۴. معاریان، غلامحسین. (۱۳۸۴). *سیری در مبانی نظری معماری*. تهران: نشر سروش دانش.
۲۵. معاریان، غلامحسین. (۱۳۸۷). *معماری ایران*. تهران: سروش دانش.
۲۶. میکون، لوئیس. (۱۳۹۰). *از وحی قرآنی تا هنر اسلامی*. ت: انشاءالله رحمتی هنر و معنویت (مجموعه مقالات). تهران: متن.
۲۷. نجیب اوغلو، گلرو. (۱۳۷۹). *هندسه و تزئین در معماری اسلامی*. ترجمه مهرداد قیومی. تهران: روزنه.
۲۸. نقره کار، عبدالحمید، فرهنگ مظفر و سمانه تقدیر. (۱۳۹۳). بررسی قابلیت‌های فضای معماری برای ایجاد بستر پاسخ‌گویی به نیازهای انسان از منظر اسلام. *شهر ایرانی اسلامی*، ۱(۱۵)، ۲۱-۳۴.
۲۹. نقره کار، عبدالحمید و محمد منان رئیسی. (۱۳۹۱). تحقق‌پذیری هویت اسلامی در آثار معماری. *مطالعات شهر ایرانی - اسلامی*، ۲(۷)، ۵-۱۲.
۳۰. نقی زاده، محمد. (۱۳۸۹). *روایتی ایرانی از حکمت، معنا و مصادیق هنر*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۳۱. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۰). «چرایی و چیستی پیوست فرهنگی». <http://peyvast.farhangolm.ir>. بازنشانی شده در ۵ خرداد ۹۵.
۳۲. قانون برنامه ۵ ساله اول تا ششم، بازبایی شده ۵ خرداد ۹۶ از: www.rrk.ir/Files/Laws
۳۳. قوه قضاییه (بی تا)، *مصوبات قوه قضاییه*. بازبایی شده ۱۰ اردیبهشت ۹۶ از: www.dadiran.ir
34. Bontekoe & Deutsch (1999). *A Companion to World Philosophies (Islamic Aesthetics SEYYED HOSSEIN NASR)*. USA: Black Well Publishers.